

این صفحه سفید است

هنر غیاب ساموئل بکت و عباس کیارستمی

حسام عابدینی

فهرست

قدردانی

۹

پیش درآمد

۱۱

مقدمه

۱۳

فصل اول

گفتگوی خیالی بین بکت و کیارستمی

۲۱

فصل دوم

«زیبایی اشیای ناکامل، ناپایدار و ناقص»:

بافتارهای ادبی کیارستمی و سبک ادبی بکت

۶۳

نتیجه‌گیری

۹۹

فیلم‌شناسی

۱۰۵

منابع

۱۰۹

نمایه

۱۱۵

فصل اول

گفتگوی خیالی بین بکت و کیارستمی

اگر ساموئل بکت فیلم ساخته بود، فیلم‌هایش را مانند کیارستمی می‌ساخت.

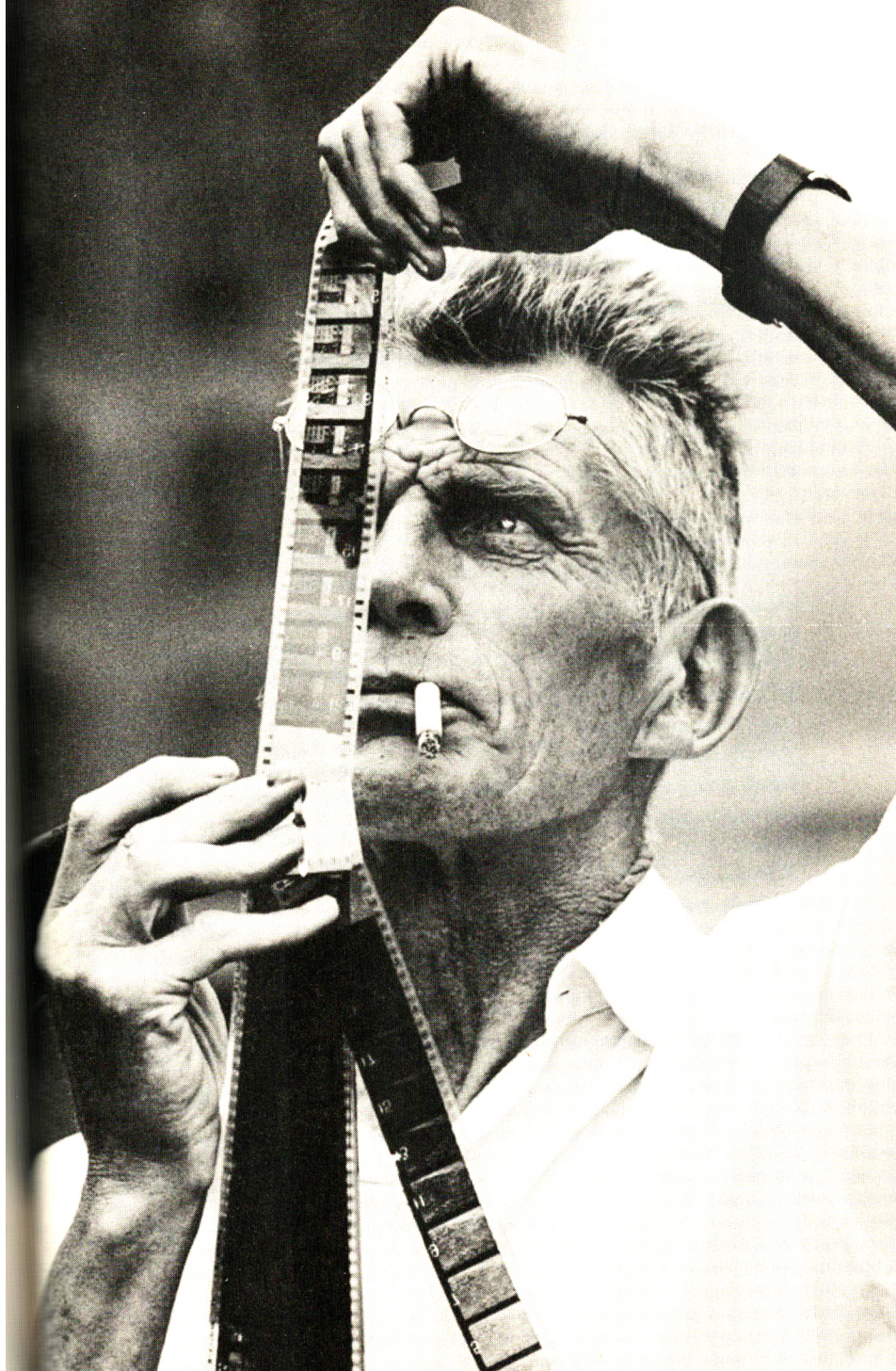
آنتونی مینگلا، ۲۰۰۵

شاید. در واقع بکت یک فیلم ساخت. این فیلم به کارگردانی آلن اشنایدر او بازی باستر کیتون به عنوان نقش اصلی فیلم ساخته شد: فیلم. بنابراین شواهدی در دست است که اگر کسی بخواهد بر پایه آن تز آقای مینگلا را اثبات و یا رد کند.

عباس کیارستمی، ۲۰۰۵

پس از اعطای عضویت افتخاری مؤسسه‌ی فیلم بریتانیا در سال ۲۰۰۵ میلادی به عباس کیارستمی، آنتونی مینگلا گفت: «اگر ساموئل بکت فیلم ساخته بود، فیلم‌هایش را مانند کیارستمی می‌ساخت» (رُزنام و کاردولو ۳۰۰). به دنبال اعطای این جایزه به کیارستمی، در ماه مه سال ۲۰۰۵ در جشنواره‌ی فیلم استانبول، از کیارستمی پرسیده شد که آیا با گفته‌ی مینگلا موافق است یا نه. او پاسخ داد: «شاید. در واقع بکت یک فیلم ساخت. این فیلم به کارگردانی آلن اشنایدر و بازی باستر کیتون به عنوان نقش اصلی فیلم ساخته شد: فیلم. بنابراین شواهدی در دست است که اگر کسی بخواهد بر پایه‌ی آن تز آقای مینگلا را اثبات و یا رد کند» (۳۰۰). آنتونی مینگلا، نمایش‌نامه‌نویس و فیلم‌ساز، تز دکترای خود را درباره‌ی آثار مکتوب ساموئل بکت نوشت، گرچه

تصویر ۲. ساموئل بکت.

بعدها تز دکترا و حرفی آکادمیکش را رها کرد. نوشته‌های بکت تأثیر عمیقی بر مینگلا داشتند: «یک بازه‌ی زمانی پنج ساله در زندگی من وجود داشت که روزانه به مطالعه‌ی آثار بکت می‌پرداختم. مفهوم زبان و شعر در نوشته‌های بکت به تنهایی بزرگترین تأثیر را بر من به عنوان نویسنده داشته‌اند» (نقل شده در نالسون، ۲۰۰۹، ۱۶۶). به عنوان مثال، یکی از بهترین نمایش‌های رادیویی مینگلا و اثر مورد علاقه‌ی شخص او، سیگارها و شکلات^۲، با وجود این که اثری است بسیار اصیل، به شدت بازتابگر آثار بکت است.

به علاوه، مینگلا فیلمی اقتباسی از نمایش^۳ ساموئل بکت در سال ۲۰۰۰ را به عنوان بخشی از پروژه و جشنواره‌ی معتبر بکت در قالب فیلم^۴ ساخت. این مجموعه به صورت یک بسته دی‌وی‌دی شامل نوزده فیلم جدید از تئاترهای نمایشی درآمد (تصویر ۳). نمایش مینگلا به‌طور چشمگیری از نمایش تئاتری آن از حیث میزانشن و نورپردازی فاصله می‌گیرد که این امر خلاف آن چیزی است که هواداران سنتی کارهای بکت انتظار دارند. با این حال، باید در جواب آن‌ها گفت که مینگلا معادل و ترجمه‌ی سینمایی کاملی از نسخه‌ی اصلی کار بکت به‌ویژه با به‌کارگیری نمای نزدیک به دست داده است. این فیلم با روح نوآورانه‌ی خود بکت همخوانی دارد. مینگلا با اشاره به برسون^۵ راجع به نسخه‌ی فرانسوی رنه کلمان^۶ از آقای ریپلی با استعداد^۷ تحت عنوان ظهر بنفش صحبت می‌کند که مرتبط به بحث ما درباره‌ی نمایش مینگلا است: «[این اثر] نظر روبر برسون را به اثبات می‌رساند که اگر یک اثر هنری در مرحله‌ی گذار از یک رسانه به رسانه‌ی دیگر حامل هر نوع خصیصه‌ای از رسانه‌ی قبلی باشد، در فضای جدید موفقیت‌آمیز نخواهد بود» (۳۸).

من در تلاش خود برای اثبات تز مینگلا مبنی بر شباهت میان بکت و کیارستمی، نشان خواهم داد که یکی از قربات‌های اساسی میان این دو هنرمند، تأثیر قطعی باستر کیتون بر آثار این دو است. بکت از سنین نوجوانی خود در دوبلین، کیتون را ستایش می‌کرد و اغلب به سینما می‌رفت تا فیلم‌های او را ببیند. جیمز نالسون^۹، زندگی‌نامه‌نویس رسمی و صاحب‌اختیار آثار بکت، از چند فیلم

تصویر ۳. آنتونی مینگلا، نمایش (۲۰۰۰). با بازی آلن ریگمن^۱، کریستین اسکات توماس^{۱۱} و جولیت استیونسون^{۱۲}.

باستر کیتون یاد می‌کند که بر ساموئل بکت تأثیر گذاردند و به‌ویژه به «قهرمان ناخندان داستان» در فیلم به غرب برو (۱۹۲۵)^{۱۳} اشاره دارد که او را «به یکی از قهرمانان بکت تشبیه کرد که گمگشته و تنها در جهان سرگردان است» (نالسون، ۱۹۹۶، ۷۱). برخی از نمایش‌نامه‌های اولیه‌ی بکت، مثل پانتومیم بازی بی‌کلام^{۱۴} (۱۹۵۶) تحت تأثیر کمده‌های صامت باستر کیتون در میان دیگر کارهای او قرار داشتند (۳۷۷). به همین نحو، شیرین عابدینی‌راد اذعان دارد که کیارستمی، کیتون را بسیار تحسین می‌کرد و به‌طور قطعی تحت تأثیر این اسطوره‌ی به‌یادماندنی دوران سینمای صامت قرار داشت. کیارستمی نیز طی چندین مصاحبه به تأثیر باستر کیتون بر فیلم‌سازی خود اشاره کرده است. در رویداد تئاتر اس‌وی‌ای، پیتر اسکارتلت، کارگردان سابق جشنواره‌ی فیلم ابوظبی، گفتگوی سال قبل خود با کیارستمی درباره‌ی باستر کیتون را نقل می‌کند و به قسمت مرغ‌های نوروزی خنده‌دار در فیلم پنج تقدیم به یاسوجیرو آزو (۲۰۰۳) و نیز به «ساختار کیتونی» در فیلم همسرایان (۱۹۸۲) اشاره